

El camí Vell d'anar a l'Estartit, un recorregut per descobrir i revalorar

Tristan Lafranchis, Anna M. Oliva i Casas

A la falda del Montgrí, allà on els pedregosos vessants del sud topen amb els camps de conreus de la plana, trobem un camí de terra paral·lel al massís. Era el que s'utilitzava abans que es construís l'actual carretera que uneix Torroella i l'Estartit en una línia recta gairebé impossible. En aquells temps l'anomenaven camí de Dalt i fou la via principal de comunicació entre aquests dos pobles, fins que a partir de l'any 1886 va entrar en funcionament la nova carretera. A més d'aquest, també hi havia, i es manté en l'actualitat, el camí de Baix al mig de la plana, que sortia del Mas d'en Pi i menava cap a Torroella pel camí dels Molins. Les altres sortides de l'Estartit eren més complicades, perquè la banda nord es troba limitada pel massís del Montgrí i la banda sud pel riu Ter amb el seu curs variable i sovint tumultuós en aquella època. Marcel·lí Audivert, en el seu llibre *L'Estartit i les Medes, biografia d'un poble* (1971), ens explica el recorregut del camí de Dalt: «Aquest vial sortia de l'Estartit per darrere les hortes, passava entre can Sardanes i el Mas Pobre, cap endavant del portal d'en Calafat i al peu de la font de Santa Anna. Seguia cap al cementiri, cap a sota can Solés i per davant de la Casa Nova. Continuava per sota Santa Maria, per darrere del Mas Marquès, cap a la Torre Martina i la Torre Quintaneta; en arribar a

prop de la paret blanca, s'ajuntava amb terreny que ocupa la carretera actual. Tornava a emprendre cap a la font dels Capellans, passava tocant les parets del Mas Déu, i entrava a Torroella per la Creu de la Rutlla.»

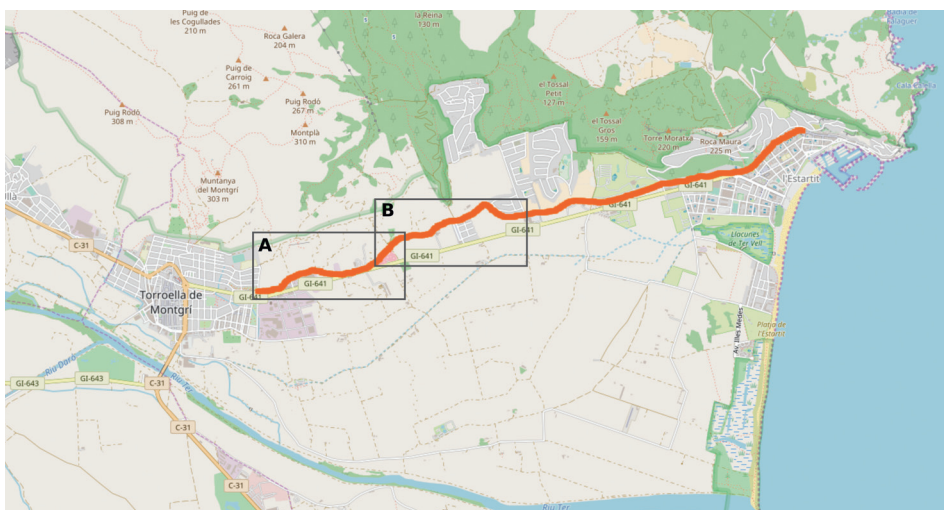

El camí Vell arribant a la font dels Capellans des de l'Estartit. Foto Tristan Lafranchis.

La toponímia del camí ha anat canviant amb els anys i de camí de Dalt ha passat a anomenar-se camí Vell. Tot i haver estat un espai molt transitat anys endarrere, en fer-se la carretera nova es va anar quedant en segon terme. Es varen anar perdent racons que varen quedar incorporats a les urbanitzacions o, més recentment, al polígon que ha crescut a l'entrada de Torroella. És per aquest motiu que ha patit un greu deteriorament. Malgrat això no s'ha perdut del tot i, en els darrers anys, ha tornat a ser concorregut tant per lleure com per via de comunicació alternativa a la carretera: és ample, pràcticament planer i molt agradable de fer a peu o en bicicleta. Malgrat

el trànsit rodat i humà, o potser precisament per això, l'estat del camí i el seu entorn no és gaire acollidor, la impressió és que està deixat i brut. Per exemple, en una caminada el 21 de desembre de 2017 es van arribar a comptar 1.255 restes de plàstic, paper o metall, i 607 defecacions de gossos.

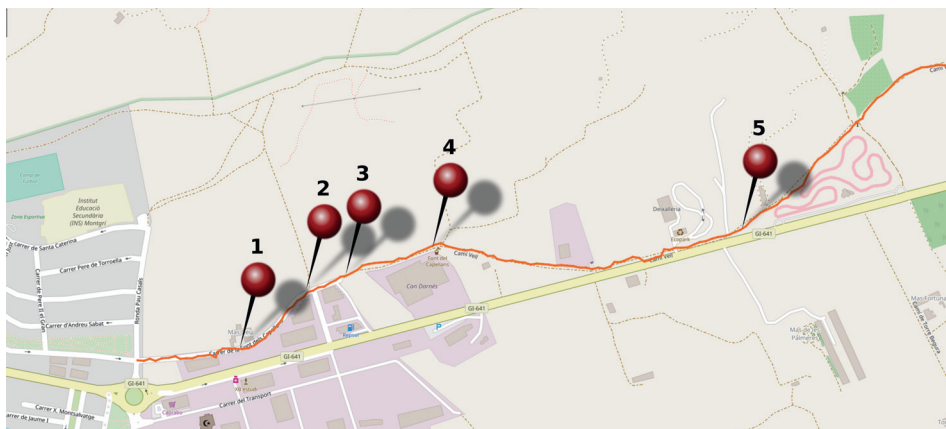
El 2014 el Grup del Baix Ter de l'associació Flora Catalana va expressar el seu interès en la recuperació d'aquest recorregut. Flora Catalana és una entitat sense ànim de lucre de l'àmbit botànic que té com un dels seus objectius principals el de fomentar la conservació de l'entorn natural, el patrimoni cultural i etnobotànic associat i l'ús sostenible dels recursos naturals. La preocupació per l'estat del camí es va originar, principalment, en observar els efectes que produïa el tractament amb herbicides que s'hi feia sistemàticament. Aquest procediment reduïa considerablement la diversitat vegetal i, en conseqüència, també la diversitat animal, especialment la de papallones i altres insectes. Veient el potencial que tenia aquest camí, durant el 2016 es va parlar amb els responsables de l'àrea de Medi Ambient i de la Brigada Municipal de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí per tal d'evitar, en la mesura del possible, l'ús de fitosanitaris. L'Ajuntament ho va tenir en compte i a partir de la reducció de l'ús d'aquests productes s'ha observat una millora significativa. Encara és aviat per treure'n conclusions en ferm, però de moment s'ha detectat l'aparició d'algunes noves espècies a la zona.

Recorregut del camí Vell d'anar de Torroella a l'Estartit.

Tot seguit es presenta una breu descripció de les formacions vegetals i de les espècies d'animals destacables que podem trobar a la primera meitat del camí Vell. El nostre punt de sortida és a Torroella, al final de la urbanització La Granja, prop de la rotonda que distribueix el trànsit cap a l'Estartit. A la figura 1 s'ha marcat el recorregut amb les zones d'interès senyalitzades.

Requadre A

1) És l'inici del nostre recorregut. Just al davant del Mas Déu hi podem veure una plantació d'ametllers, testimoni d'un dels cultius de secà del Montgrí. L'ametller és un arbre adaptat a sòls pobres i secs, però que aguanta poc les fredorades. Pertany al gènere botànic *Prunus*, com molts altres arbres fruiters cultivats: el cirerer, el pruner, el préssec o l'albercoquer. Originari de l'oest de l'Àsia i cultivat des de fa més de 5.000 anys a l'Iran, l'ametller va ser introduït a l'Europa mediterrània pels grecs i els fenicis.

2) Seguint el camí, a l'alçada de la Ferreteria Batlle, trobem un erm on és fàcil de veure, a la primavera i a la tardor, moltes papallones que podem classificar pels seus colors. De grogues hi trobarem la papallona reina i la safranera de l'alfals, de blanques la pòntia comuna i la blanqueta de la col. També veurem els vistosos mascles blaus de la blaveta comuna -les femelles, en ser marrons, passen més desapercebudes.

3) A continuació, al marge esquerre i elevat del camí, hi trobem un majestuós exemplar de garrofer femella (*Ceratonia siliqua*), d'uns

10 metres d'alçada. El fruit del garrofer, la garrofa, és una gran beina d'un marró-negre que conté de 15 a 20 llavors i una polpa comestible que té gust de xocolata. Espanya és el primer productor mundial de garrofes, que són utilitzades en forma de farina, com a espessidor, per la indústria agroalimentària, entre altres aplicacions. És el producte que podem trobar a la composició de gelats, pastisseria i aliments sense gluten amb el codi E410.

Magnífic exemplar de garrofer que veurem passat el Mas Déu, en direcció a l'Estartit. Foto Tristan Lafranchis.

4) La cobertura vegetal dels voltants de la font dels Capellans és de plantes i arbres típicament mediterranis: ametllers, magraners, aladern (*Rhamnus alaternus*), esparreguera, rogeta (*Rubia peregrina*) i garric (*Quercus coccifera*). El garric, amb petites fulles perennes i de marges punxants, és l'arbust que predomina a la garriga. Aques-

7) Els forats de la gran paret de pedres de dalt de la pujada de darrere dels karts serveixen de refugi del dragó comú i del llangardaix més gran d'Europa: el llangardaix ocel-lat. Aquest mur és un bon abric a recer de tramuntana i com que al ser exposat al sud conserva la calor del sol, a l'hivern concentra les papallones dels voltants. Al davant hi ha un gran camp que conserva, en el talús, algunes plantes associades a camps de conreu com són la llinària (*Kickxia sp.*), l'herba berruguera (*Heliotropium europaeum*) o les roselles (*Papaver rhoeas* i *P. hybridum*). És en aquest punt on s'han localitzat alguns peus d'una planta que fins ara no havia estat descrita en l'extensa llista de plantes del Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter (Vilar et al. 2013): el malrubí negre (*Stachys ocymastrum*).

El malrubí negre (*Stachys ocymastrum*) és una nova espècie que trobem al camí Vell i que no s'havia descrit amb anterioritat en tota l'àrea del Parc Natural. Foto Tristan Lafranchis.

8) Al talús del davant de la urbanització Les Dunes hi trobarem moltes plantes que estan considerades invasores. Entenem com a espè-

cies invasores les que, importades d'un altre país, s'han expandit per la natura i prenen el lloc a les plantes pròpies de la zona -autòctones. En aquest marge s'hi poden veure la iuca (*Yucca gloriosa*), l'atzavara (*Agave americana*), el vernís del Japó (*Ailanthus altissima*), el bàlsam (*Aloe maculata*) o la bandera espanyola (*Lantana camara*).

En aquesta zona s'ha observat que els abellerols a vegades intenten cavar el seu niu al terra del talús, però la forta freqüentació del camí impedeix que hi prosperi, així que marxen cercant indrets més tranquils.

9) Urbanització Santa Caterina: al llarg del camí s'han plantat alguns arbres al·lòctons com són la troana (*Ligustrum lucidum*), el mirabolà (*Prunus cerasifera*) i l'auró del sucre (*Acer saccharum*).

El frare d'heura
(*Orobancha hederæ*). Foto Tristan Lafranchis.

10) Una mica més endavant, el camí Vell passa per una doble tanca de magraners i gallerancs (*Ruscus aculeatus*). A l'ombra de la tanca se succeeixen les flors del frare cugot (gener-febren, *Arisarum vulgare*), de l'api de cavall (febrer-març, *Smyrniolum olusatrum*), la sariassa (abril-maig, *Arum italicum*) i els frares de l'heura (maig-juny, *Orobancha hederaceae*). Els frares són unes plantes ben curioses que no tenen clorofil·la; per tant, mai les veurem verdes. Per poder sobreviure necessiten una altra planta que els proporcioni la font d'energia, és a dir, són completament paràsites. Poc després de germinar, el plançó de frare fa un brot que s'adhereix a l'arrel d'una planta específica. En el nostre cas només s'adhereix a l'arrel de l'heura. A partir d'aquest moment el frare xucla de l'heura tota l'aigua i nutrients que necessita per desenvolupar-se.

11) En el talús de després del supermercat GP s'observa gran varietat vegetal sobretot al costat dret, que és més humit. Aquesta zona es manté més neta que la resta del camí, fet que molt probablement afavoreix aquesta major diversitat. Per exemple, hi podem veure la pastanaga borda (*Daucus carota*), la calcida blanca (*Galactites tomentosa*), el card marià (*Silybum marianum*), l'apagallums

El paó de dia (*Inachis io*). Foto Tristan Laffranchis.

(*Sisymbrium irio*), la ravenissa blanca (*Diplotaxis erucoides*), la veça (*Vicia sativa*), tres espècies de geranis i l'al·lòctona onagra rosada (*Oenothera rosea*). Quan el talús és florit s'hi poden observar moltes papallones: l'escac ibèric –molt visible al juny–, la migradora dels cards –que trobarem tot l'any–, la blaveta de l'heura, el dard ros i, amb una mica de sort, el paó de dia amb els seus grans ocells blaus a les ales.

La interrupció del tractament amb herbicides substituït per una sega parcial dels talussos permet el creixement i la floració de més espècies de plantes sense que impliqui cap problema per als usuaris d'aquest camí. A continuació es relacionen les noves espècies de plantes observades al camí Vell durant el passat 2017 i que no s'hi havien vist abans. Les podem classificar en dues categories:

1. Plantes ja presents abans al camí Vell, però que no podien créixer o florir a causa del tractament amb herbicides abans de l'època de floració:

Cardó (*Dipsacus fullonum*), centaure groga (*Blackstonia perfoliata*), enciam bord (*Lactuca virosa*), enciam de bosc (*Lactuca serriola*), estiravelles (*Lepidium graminifolium*), frares (*Orobancha hederarum*), gossets (*Antirrhinum majus*), llengua de ca (*Cynoglossum creticum*), melilot de flor petita (*Melilotus indicus*), ravenissa groga (*Hirschfeldia incana*) i siscla (*Ammi majus*).

2. Plantes noves, és a dir, que no s'havien detectat a la zona en els anys d'estudi (2014-2016) i que s'hi han localitzat per primera vegada aquest passat 2017:

Pa de cucut (*Oxalis pes-caprae*, la varietat rara de flor múltiple, a prop de la Torre Quintaneta), all de bruixa (*Allium roseum*), calabruixa (*Muscari neglectum*), silene francesa (*Silene gallica*), mosques grosses (*Himantoglossum robertianum*, a la part de baix de la urbanització Torre Gran).

Les plantes i animals que hem destacat en els punts anteriors són una part molt petita de la gran varietat existent en aquest camí. Es calcula que almenys hi ha unes 260 espècies de plantes de les quals una trentena són comestibles, una vintena són medicinals i unes vint-i-cinc són mel·líferes. La diversitat vegetal existent contribueix a la diversitat animal. Així, en aquesta zona podem veure 33

espècies de papallones diürnes d'un total de 70 que s'han descrit en tot el parc natural. S'hi han detectat fins a 30 espècies d'ocells que venen a alimentar-se caçant invertebrats a l'aire, les tanques, el terra o sobre les flors del camí Vell. Hi podem veure volar orenetes, abellerols, puputs, cueretes, pit-roigs, tallarols i mosqueters comuns. Altres espècies d'ocells s'alimenten de llavors, especialment de les dels grans cards que finalment poden arribar a fructificar d'ençà que l'Ajuntament ha deixat d'aplicar herbicides. Els cards no segats floreixen i fructifiquen i molts ocells petits com la cardina, el gafarró i el verdum venen al camí Vell el mes de maig per menjar-se'n les llavors. Aprofitant l'elevat nombre d'ocells petits, l'esperver i l'astor a vegades sobrevolen el camí a la cerca d'una presa.

Una cardina
(*Carduelis
carduelis*)
alimentant-se de
llavors de card.
Foto Tristan La-
franchis.

Com es pot veure el camí Vell és tot un ecosistema digne de ser conservat i, tot i ser una zona entre agrícola i urbana altament humanitzada, té un elevat grau de biodiversitat que contrasta amb l'abandonament que pateix. La deixadesa que presenta no contribueix que els usuaris l'apreciïn i el respectin. Essent com és una via de comunicació entre tots dos pobles es podria encaminar a ser lloc de descobriment del paisatge, de la natura i de l'agricultura al nostre municipi. Revalorar un espai implica fer-lo agradable als visitants. Des de Flora Catalana plantegem una sèrie de propostes que

podrien contribuir a la seva millora. Seria bo continuar amb la sega selectiva i evitar l'ús d'herbicides. També seria convenient fer una campanya d'informació i neteja a les urbanitzacions i zones urbanes del camí i facilitar-ne el manteniment per part dels mateixos visitants distribuint papereres al llarg del recorregut. A la vegada es podria fer una tasca de conscienciació dels veïns sobre el risc que suposa la presència de plantes al·lòctones als jardins per la seva possible dispersió a la natura. En darrer terme pensem que seria molt interessant que la informació sobre el valor ecològic i paisatgístic del camí Vell es divulgqués en les publicacions municipals i les pàgines web, tant a la de l'Ajuntament com a la del parc natural. Actualment està a punt de formalitzar-se la consideració d'aquest camí com a Via Verda i s'hi restringirà el trànsit rodat. Desitgem que aquest canvi contribueixi a la conservació i revaloració d'aquest recorregut i el converteixi en un espai agradable i accessible a tothom.

Bibliografia

AUDIVERT, Marcel·lí (1971). *L'Estartit i les Medes, biografia d'un poble de la Costa Brava*. Granollers: Editorial Montblanc-Martin.

VILAR, Lluís; QUINTANA, Xavier (2013). "Annex IV. Catàleg de les plantes vasculares del Parc Natural del Montgrí, les illes Medes i la plana de Baix Ter." Torroella de Montgrí: Museu de la Mediterrània, Càtedra d'Ecosistemes Litorals Mediterranis, Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter.

Flora Catalana. "La flora del nostre entorn" <<http://www.floracatalana.net/>>

